

J. Smout

Ecologisch beheer van een golfbaan

Bij de aanleg van een golfbaan is iedereen vol verwachting over hoe de baan er uit zal zien en wanneer er gespeeld mag worden. Ook wordt veel aandacht besteed aan de investeringsmarge die in dat stadium altijd te klein is.

Vaak is het onderhoud van de toekomstige baan bij de planvorming overwogen maar voor een beheersplan met een kostenrekening is in dat stadium weinig of geen aandacht en ruimte. De ontwikkeling van een beheersvisie en zeker die waarbij de ecologische kwaliteiten voldoende aandacht krijgen komt meestal veel later in beeld.

Dankzij niet altijd positieve publicaties over de effecten van golfbanen in het Nederlandse landschap werd eind jaren '80 meer aandacht besteed aan landschappelijke aspecten bij de planvorming. In het begin van de jaren '90 komt ook het beheer meer op de voorgrond. In eerste instantie komen uit het wegbermbeheer veel resultaten ter beschikking die ook van toepassing zijn op golfbanen. De opvattingen over beheer en beheersplannen vanuit het stedelijk groenbeheer worden al snel ook overgenomen door vooruitstrevende greenkeepers. Nieuwe ervaringen op dit gebied maar ook praktijkresultaten uit andere beheerssectoren geven nieuwe inzichten. Via tal van publicaties, cursussen en opleidingen wordt steeds meer duidelijk dat beheer en met name ecologisch beheer een belangrijke rol vervult. Dat is niet alleen in het belang van een golfbaan maar ook voor de natuur in Nederland. Nu midden in de jaren negentig worden de ecologische kwaliteiten in relatie gebracht met de ecosystemen van Nederland en wordt duidelijk welke bijdrage het beheer van een golfbaan in zijn omgeving heeft.

Praktijkvoorbeeld Oosterhoutse Golf Club

De Oosterhoutse Golf Club heeft eveneens een dergelijke ontwikkeling doorgemaakt. Bij deze vereniging is het allemaal wat sneller gegaan. In dit artikel wordt uiteengezet hoe de ontwikkeling van het beheer is gegaan en wat de plannen zijn. Nadat zo'n 10 jaar geleden de Oosterhoutse Golf Club werd opgericht is het bestuur gaan zoeken naar een geschikte locatie. In overleg met de gemeente is een locatie gevonden waarop een volwaardige 18-hole baan gerealiseerd kon worden. De locatie is gelegen op zandgrond en vormt een overgangsgebied tussen een industrieterrein, een rijksweg en een bosgebied. De baan is gefaseerd aangelegd. Bij de start van de baanaanleg is er een bouwcommissie aangesteld waarvan vanaf het begin de greenkeeper deel uit maakte. Bij de planontwikkeling en de realisatie werden meteen de onderhoudsaspekten getoetst. In de bouwcommissie zat bovendien een deskundige op het gebied van openbaar groenbeheer. Naast de baancommissaris en de bouwcommissie werd er een Flora & Fauna-commissie benoemd.

Het bestuur van de OGC besloot om een werkgroep in te stellen die de belangen van Flora en Fauna moest behartigen. De doelstelling was om tot een uitwerking te komen van een beheersvisie waarin een evenwichtige optimalisering van het golfspel en een zo natuurlijk mogelijke uitgroei van het gebied besloten ligt. De OGC was de eerste golfclub waar gelijkwaardig aan een Handicap en Regel-commissie, een commissie in het leven werd geroepen waarin doelgericht de natuurbelangen behartigd werden. Uiteraard hebben de baancommissaris en de greenkeeper een plaats in deze commissie en vindt er regelmatig overleg met de H&R-cie plaats. Bij realisatie van de eerste fase van de golfbaan in 1989, was duidelijk dat de kwaliteiten van natuur en landschap niet zo gewaardeerd werden als de speltechnische mogelijkheden van de jonge baan. In het onderhoud van de baan was wel voorzien maar de tegenvallende groei van de nieuwe beplanting en de aanleg van de tweede fase liet geen ruimte om ook daadwerkelijk aandacht te besteden aan beheer buiten het speelgebied. Toen werd duidelijk dat een evenwichtig draagvlak waarop het spel plaats vindt nog niet bereikt was. Inmiddels werden de natuurwaarden steeds beter in beeld gebracht. Aan de F&F-cie is verzocht een ruimer plan van aanpak uit te werken. In 1991 werd dit vertaald in meer ruimte voor natuurlijke ontwikkeling door herstel van het landschap, het scheppen van goede randvoorwaarden en kwaliteitsverbetering van de bestaande situatie. Zowel bij de verdere aanleg als bij de uitwerking van de beheersplannen kon meer aandacht besteed worden aan een ecologische ontwikkeling. De instelling van de Flora & Fauna-cie had ook tot doel om een breder draagvlak te ontwikkelen binnen de vereniging. Door publicaties en ook door een jaarlijkse wedstrijd in het teken van de natuur in de baan wordt hier vorm en inhoud aan gegeven.

Zo is het ook mogelijk om sponsors warm te krijgen voor ondersteuning van bepaalde deelprojecten. (b.v. nestkasten, vleermuiskelder, paddenpoelen) of studieopdrachten, (b.v. huisvesting stagieres). Naarmate de realisatie van de baan vorderde werd steeds meer duidelijk dat er een aantal zaken goed uitgewerkt moest worden. In samenwerking met externe deskundigen is door de headgreenkeeper een bosbeheersplan en een roughbeheersplan opgesteld. De bovenstaande ontwikkelingen maakten het mogelijk om in 1993 met gebruikmaking van de verzamelde gegevens de laatste twee holes beter in te richten. In april 1993 werd opdracht verleend aan de Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein om, binnen de mogelijkheden van het opleidingsonderdeel "Extern Project", een beheersplan op te stellen. Het beheersplan, getiteld "Natuurlijk Golfen" heeft tot doel inzicht en overzicht te verschaffen over hoe de natuurwaarde van buiten de directe invloedssfeer van het golfspel gelegen gebied op een ecologische verantwoorde wijze kan worden verhoogd. Geleidelijk aan groeit de natuur in een voorzien traject en stijgt de waardering voor die ontwikkeling zeker zo hard als die voor de golftechnische kwaliteiten van de baan. De laatste jaren werden de losse beheersvisies van maaierwerk, bosbeheer en waterbeheer aan elkaar gekoppeld en verwerkt tot een basisplan. Momenteel is er een digitale kaart beschikbaar waarop alle relevante hoeveelheden zijn te vinden. Op korte termijn zal het huidige werkplan vervangen kunnen worden door het eerste werkplan dat afgeleid is van het beheersplan.

Met veel inzet van de leden van F&F-cie en greenkeepers, enthousiasme van veel vrijwilligers en dankzij technische ondersteuning van stagieres en natuurvrienden wordt natuurlijk golfen vanzelfsprekend.

Algemene ontwikkeling beheersplan

In het navolgende wordt aangegeven welke belangrijke stappen ondernomen moeten worden om tot een verantwoord ecologisch beheer te komen. Het bovenstaande maakt duidelijk dat indien men tot een verantwoord beheer wil komen er op de eerste plaats een organisatie moet zijn. Deze organisatie zal enerzijds een draagvlakvergroting binnen de vereniging moeten realiseren en daarnaast een stappenplan ontwikkelen om tot een ecologisch beheersplan te komen in samenhang met een golftechnisch beheersplan. Eerste vereiste is dat er een breed draagvlak dient te zijn binnen de organisatie om tot een evenwichtige afstemming te komen tussen golftechnische voorwaarden en ecologische voorwaarden.

Er dient daarbij een heldere doorvertaling van de aanlegfase naar de beheersfase duidelijk gemaakt te worden.

1. Er zal een eindplan moeten zijn waarbij is aangegeven welke richtlijnen voor terreinontwikkeling nagestreefd worden.

Het belangrijkste onderdeel in de beginfase is het systematisch verzamelen van ecologische gegevens en golftechnische resultaten. De inventarisatiegegevens van het terrein ten behoeve van de aanleg zullen verder worden aangevuld en verfijnd. Hierbij dienen diverse deskundigen ingeschakeld te worden. Vaak kan daarbij ook gebruik gemaakt worden van leden van diverse natuurstudieverenigingen. Al de onderdelen die bij de samenstelling van een ecologisch beheersplan een rol spelen maken het niet eenvoudig om uit de complexiteit van de vakliteratuur de juiste elementen te halen. (Voor geïnteresseerden is een literatuurlijst verkrijgbaar bij de schrijver van dit artikel)*

2. Inventariseren van gegevens en ontwikkelingen in en om het terrein.

Het is voor een beheersplan zeer belangrijk om over een betrouwbare ondergrond te beschikken. Eerst dan is het mogelijk om een eenduidigheid te verschaffen van ligging en grootte van beheerseenheden.

3. Men moet beschikken over betrouwbare en bruikbare tekeningen met als

afgeleide de voor het beheer relevante hoeveelheden. Voor wat betreft de uitvoering is het meest urgente het maaibeheer. Het is ook het minst complexe onderdeel van het beheer. Inventarisatie is eenvoudig, de doelstelling duidelijk en het onderhoudspakket is helder te definiëren. Bovendien is in de ontwikkeling van een baan dit de grootste uitgavepost.

4. Opstellen van een voorlopig maaibeheersplan.

Beschikt men over een reeks waarnemingen van flora en fauna en abiotische factoren, dan kan begonnen worden met een stappenplan voor het integrale beheer.

5. Opstellen van een stappenplan met daarin opgenomen de stappen definiëren groen/gebruikstypologie, beschrijving gewenst beheer en omschrijving maatregelpakketten.

Een volgend element wat redelijk eenvoudig te benoemen is, is het bosbeheer.

Hieraan dient in een vroeg stadium aandacht besteed te worden omdat met compensatie, aanpassing en omvorming een zeer lange termijn gemoeid is.

In overleg met de greenkeeping kan een aanzet voor een bosbeheersplan worden opgesteld.

In dit geval behelst dit :

- de doelstelling,
- een inventarisatie,
- beschrijving van randvoorwaarden,
- maatregelenpakket,

Met deze opstelling kan in ieder geval een begin met planmatig beheer gestart worden. Het produkt is later inpasbaar in een groter beheersplan. Er is ook een visie voor het beheer van een op elke baan omstreden grensgebied: de rough.

Ook hier is sprake van een gelijke indeling als bij het bovenstaande.

6. Daar waar mogelijk is het raadzaam met kleine thematische deelplannen te starten.

Ervaringen van het werken aan deelgebieden en met name buiten het spelgebied leveren ervaringscijfers op die in vergelijking met gegevens en werkmethodeken van elders een beeld leveren van de uit te voeren maatregelpakketten.

7. Ervaring opdoen met gerichte werkmethoden en verzamelen van produktiegegevens ook van elders.

Naast verwerking van de verkregen inventarisatiegegevens en eigen gebiedskartering zijn gegevens uit de aangrenzende gebieden opgenomen.

Dit is gekoppeld aan het streefbeeld.

Dit streefbeeld bestaat uit;

- een golftechnisch streefbeeld;
- een ecologisch streefbeeld;
- een streefbeeld van beide: de overlap.

Er wordt gewerkt aan het opstellen van deze beschrijvingen.

8. Vaststellen van de streefbeelden en hun urgentie.

Vervolgens is het terrein te verdelen in beheerseenheden waarvoor aangegeven is of er inrichtingsmaatregelen nodig worden geacht, omvormingsbeheer en of een definitieve beheer nodig is. Hieraan worden de maatregelpakketten gekoppeld.

9. Inrichtingsmaatregelen, omvormingsbeheer en gestabiliseerd beheer worden vertaald in maatregelpakketten.

Een koppeling van maatregelpakketten aan de hoeveelheden levert een doorrekening op die de neerslag vormt van het concept meerjarenplan.

Dit meerjarenplan zal op basis van de technische, organisatorische en vooral financiële mogelijkheden van een golfclub getoetst worden.

10. Na toetsing is er een doelgericht meerjarenbeleid zichtbaar.

Na het stappenplan

Afwegingen tussen ecologische belangen en andere belangen zal toch een zaak blijven van draagvlak binnen de vereniging of club.

Tegen de achtergrond van landelijk en provinciaal beleid wordt de nadruk op ecologische ontwikkelingen meer en meer duidelijk bij een breder publiek. Daarnaast wordt door de overheid onderkend dat golfbanen een niet onbelangrijke schakel kunnen vormen in de ontwikkeling van natuurwaarden. Ecologisch beheer vormt ook een steeds belangrijker onderdeel van integrale aanpak op grotere schaal. Zo kan dus dit beheer niet meer losgezien worden van grootschalige beheersvisies zoals geïntegreerd waterbeheer. Bij de besluitvorming over ecologisch beheer zal de maatschappelijke invloed van wezenlijk belang zijn. Jaarlijks zullen gegevens en resultaten leiden tot bijstellingen in technische zin maar ook de ecologische kwaliteiten zullen tegen de achtergrond van de maatschappelijke beeldvorming voortdurend gewogen worden. Bijstelling zal daarom elk jaar een dynamisch werkplan tot gevolg hebben. In het belang van een duurzame natuur zal de spelbeleving aan kwaliteit winnen temeer als de gebruikers leren zien wat nou eigenlijk het boeiende is aan de samenhang van het golfspel en het draagvlak waarop het mag bestaan.

De toekomst

Zodra het beheersplan in meerjarenplannen en in een jaarlijks werkplan is vertaald (niet persé geautomatiseerd) kan via een jaarlijkse evaluatie bekeken worden waar bijstelling of verfijning nodig is. Ervaringscijfers zijn hierbij belangrijk. Zeker zo belangrijk is het om er voor te zorgen dat ontwikkelingen van flora en fauna goed worden geregistreerd en dat met behulp van ecologische deskundigen bezien wordt hoe bijstelling van ontwikkelingen zal gebeuren.

Samenvatting

De toenemende bredere maatschappelijke waardering voor natuurwaarden en het daarmee samenhangende ecologische beleid maken het mogelijk op elke golfbaan meer aandacht hiervoor te krijgen. Daarvoor is een plan van aanpak nodig. Via dat plan van aanpak kan duidelijk gemaakt worden welke middelen er nodig zijn om een ecologisch beheer te realiseren. Het is onmiskenbaar dat een goede voorlichting aan de golfleden en een permanente scholing van personeel en baancommissaris noodzakelijk is om succesvol te kunnen werken.

Auteur is medewerker adviesbureau voor Landschap en Golf, Waasmunster, BELGIË.